

Synchita undata nieuw voor de fauna van Nederland en nieuwe vondsten van *Synchita variegata* (Coleoptera: Zopheridae)

Theodoor Heijerman
Ruud Jansen
Cor van de Sande

TREFWOORDEN

Dood hout, faunistiek, mycetofaag, saproxyle soort

Entomologische Berichten 78 (3): 82-87

In 2014 werd *Synchita undata*, een kever uit de familie van de Zopheridae, voor het eerst in Nederland aangetroffen en in de jaren daarna op meer plaatsen. De soort is gebonden aan dood hout dat aangetast moet zijn door bepaalde schimmelsoorten. Eerder, in 2011 en 2013, werd *Synchita variegata* verzameld, een doodhoutsoort die alleen uit Limburg bekend was van voor 1961; deze soort is nu vastgesteld voor de provincies Utrecht en Gelderland. De vondsten van beide soorten tonen opnieuw aan dat de aanwezigheid van dood hout van belang is voor een rijke keverfauna en dat dood hout, zeker in bossen, niet verwijderd moet worden.

Inleiding

Synchita undata Guérin-Méneville, 1844 is een kever uit de familie Zopheridae. In Midden-Europa komen 26 soorten van deze familie voor (Böhme 2005) en in Nederland betreft het ook een kleine familie met slechts acht soorten. In de catalogus van Vorst (2010) staan drie soorten vermeld van het genus *Synchita*, namelijk *S. humeralis* (Fabricius, 1792), *S. separanda* Reitter, 1882 en *S. variegata* Hellwig, 1792. *Synchita undata* kan daar nu als vierde soort voor ons land aan worden toegevoegd.

In 2014 is *Synchita undata* voor het eerst in Nederland gevonden te Wageningen (Gelderland). Na de eerste vondst zijn er twee andere waarnemingen gedaan, elk in een andere provincie, zodat de soort nu van drie provincies bekend is. Steeds werd de soort onder schors van dode loofbomen aangetroffen. *Synchita variegata* was alleen bekend uit Limburg met een laatste vangst in 1961. In deze bijdrage vermelden we enkele recente vondsten van deze soort.

Synchita undata in Nederland

De eerste waarneming van *Synchita undata* dateert van 4 mei 2014, toen tientallen exemplaren werden verzameld in een bos op de stuwwal bij Wageningen (figuur 1-2). De exemplaren werden aangetroffen op enkele korte schorsloze stammetjes van esdoorn, die in een vochtig en beschaduwde deel van het bos lagen. Op 20 maart 2015 werd de soort in het in het W.H. Vliegenbos in Amsterdam-Noord gevangen (Noord-Holland). Op een liggende stam (figuur 3) van een omgewaaide esdoorn, waarvan de schors op veel plaatsen had losgelaten of was verdwenen, en een stronk, is een twintigtal exemplaren van *S. undata* verzameld. Tenslotte konden op 14 juni 2016 twee exemplaren worden verzameld in de Doort bij Echt (Limburg). Hier werden de exemplaren geklopt van een circa 10 cm dikke eikenstam

met losse schors, die zich bevond in een takkenril met voornamelijk essentakken.

Materiaal Gelderland: Wageningen, 4.v.2014, 32 ex, leg. & col. Th. Heijerman; Noord-Holland: Amsterdam, W.H. Vliegenbos, 20 ex., leg. & col. R.Ph. Jansen & C. van de Sande; Limburg: Echt, De Doort, 14.vi.2016, 2 ex., leg. & col. R.Ph. Jansen. De Nederlandse vindplaatsen worden weergegeven op het kaartje in figuur 4.

Herkenning en taxonomie

De in Nederland voorkomende *Synchita*-soorten zijn goed met Vogt (1967) te determineren. *Synchita undata* en *S. variegata* zijn gekenmerkt door lichte vlekken en dwarsbanden op de dekschilden en ondiepe groeven op het halsschild. *Synchita separanda* en *S. humeralis* hebben eenkleurige roodbruine tot bijna zwart gekleurde dekschilden met vaak een lichtere schouderplek en een vrijwel vlak halsschild.

Bij *S. undata* (figuur 1-2) is het halsschild smaller dan de dekschilden en zijn alle tussenruimtes even vlak. De dekschilden zijn voorzien van neerliggende dunne haartjes. *Synchita variegata* (figuur 5) heeft een kortere en bredere bouw en dekschilden met afwisselend sterker verhoogde tussenruimtes. Het halsschild is bijna zo breed als de dekschilden en is breder dan lang. De korte borstelhaartjes op de dekschilden zijn opgericht waardoor de kever een wat ruiger uiterlijk krijgt.

Een andere in Europa voorkomende soort die sterk op *S. undata* lijkt is *S. fallax* Schuh, 1998. Bij *S. fallax* zijn de haren op de dekschilden iets meer opgericht en bij *S. undata* vooroverliggend (Schuh 1998, Lompe 2013). In de collectie van Naturalis bevinden zich buitenlandse exemplaren van beide soorten die door Schuh zijn gedetermineerd. De Nederlandse vondsten bleken overeen te komen met *S. undata*. *Synchita fallax* is overigens een soort met een Zuid-Europese verspreiding.

1. *Synchita undata*, Wageningen, 4.v.2014. De lengte van de kever is 3,4 mm. Leg. Th. Heijerman. Foto: Theodoor Heijerman

1. *Synchita undata*, Wageningen, 4.v.2014. Length of the beetle is 3.4 mm. Leg. Th. Heijerman.

In Brakman (1966) wordt *S. variegata* tot het genus *Cicones* gerekend, maar dit genus wordt nu als synoniem beschouwd van *Synchita* (Schuh 1998, Ślipiński & Lawrence 1997). In Brakman (1966) is *Synchita* ondergebracht in de familie Colydiidae. De soorten die Brakman (1966) voor deze familie noemt zijn

tegenwoordig ondergebracht in diverse families: Tenebrionidae, Salpingidae, Bothrideridae, Cerylonidae en Zopheridae. De Nederlandse genera van de Zopheridae behoren allemaal tot de subfamilie Colydiinae (Ślipiński & Lawrence 1997, Ślipiński & Schuh 2008, Vorst 2010).

Biologie

Synchita undata is een doodhoutsoort die geassocieerd lijkt met esdoorn (*Acer*) en daarop voorkomende schimmels en de soort wordt door Böhme (2005) gekarakteriseerd als mycetofoag. Köhler (1997) ving de kever in 1996 in het Rheinland, waar hij twee exemplaren klopte van een dood esdoornstammetje waarop schimmels voorkwamen en hij vermeldt eerdere vangsten van de soort op 'verpilzten Ahornstämmen'. Harrison (1993) meldt vangsten in Engeland van gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) en ook Brown (2011) meldt vangsten op gewone esdoorn geïnfecteerd door zwarte houtschimmels ('black wood mold').

De Nederlandse vondsten van *S. undata* waren van esdoorn (*Acer*). De exemplaren geklopt van een dikke zomereikenstam (*Quercus robur*) in Limburg vormen daarop een uitzondering. Harrison (1993) noemt de vangst van exemplaren op een esdoorn die geïnfecteerd was met 'black powdery fungus' (*Cryptostroma corticale*), een zwam die verantwoordelijk is voor 'sooty bark disease', in Nederland bekend als de roetschorsziekte. Dajoz (1977) bespreekt *S. undata*, en verwijst naar Caillol die schrijft dat deze soort voorkomt onder de schors van oude, zieke of gevelde esdoorns, en vaak samen met *S. separanda*. Dajoz (1977) noemt bij *S. undata* geen waardschimmel. Wel bespreekt hij ook *S. picta* (Erichson, 1845), een soort die gesynonimiseerd is met *S. undata*. Deze zou leven op houtschimmels als *Nummularia bulliardi* (= ruwe korstkogelzwam, *Biscogniauxia nummularia*). Op de aanwezigheid van zwammen is door ons niet goed gelet. Op de esdoornstam bij Amsterdam (figuur 4) lijken zwammen aanwezig, maar van de foto is niet te bepalen om welke soort het gaat.

Volgens Brown (2011), die ook exemplaren tijdens de nacht ving, is de soort nachttactief.

Op de stammen waar we *Synchita undata* aantreffen vingen we ook diverse andere soorten houtgebonden kevers. In Wageningen betrof dit *Enicmus brevicornis* (Mannerheim, 1844) (Latridiidae), *Vincenzellus ruficollis* (Panzer, 1794) (Salpingidae) en

2. *Synchita undata*, Wageningen, 4.v.2014. Leg. Th. Heijerman. Foto: Theodoor Heijerman

2. *Synchita undata*, Wageningen, 4.v.2014. Leg. Th. Heijerman.

3. Detail van de door schimmels aangetaste stam van een esdoorn (*Acer*) in het W.H. Vliegenbos bij Amsterdam. De exemplaren van *Synchita undata* werden verzameld in dit wit getekende gangen op de stam. Foto: Ruud Jansen

3. Detail of the fungi-infected log of a maple tree (*Acer*) in the W.H. Vliegenbos near Amsterdam. The specimens of *S. undata* were collected from the whitish galleries on the log.

Diplocoelus fagi (Chevrolat, 1837) (Biphylidae). De laatste vondst was de eerste waarneming van deze soort in Nederland (Colijn et al. 2015). De 'begeleidende' keversoorten te Amsterdam waren: *Uleiota planata* (Linnaeus, 1760) (Silvanidae), *Rhizophagus bipustulatus* (Fabricius, 1793) (Monotomidae), *Phloeonomus punctipennis* Thomson, 1867 (Staphylinidae) en *Enicmus brevicornis* (Latreille, 1802) (Curculionidae). Te Echt (Limburg) werden de volgende keversoorten gevonden: *Uleiota planata*, *Silvanus unidentatus* (Olivier, 1790) (Silvanidae), *Tritoma bipustulata* Fabricius, 1775 (Erotylidae), *Lissodema denticolle* (Gyllenhal, 1813), *Salpingus planirostris* (Fabricius, 1787) en *Vincenzellus ruficollis* (Salpingidae).

Voorkomen buiten Nederland

Synchita undata is een soort met een ruime Europese verspreiding: België, Bosnia Herzegovina, Bulgarije, Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Hongarije, Italië, Oostenrijk, Portugal, Roemenië, Rusland (Zuid-Europees grondgebied), Slovenië, Spanje, Tsjechië en Zwitserland (Drumont et al. 2011-2013, Slipiński & Schuh 2008, Viñolas et al. 2014). In Duitsland is *Synchita undata* niet algemeen; Lompe (2013) noemt de soort zeer zeldzaam en Köhler & Klausnitzer (1998) melden de aanwezigheid in slechts drie van de achttien Duitse regio's waaronder de aan Nederland grenzende regio Nordrhein. De soort lijkt zich evenwel uit te breiden in het Rheinland en Köhler (2014) plaatste haar op een lijstje met expansieve doodhoutkeversoorten. Drumont et al. 2011-2013 vermelden op hun website drie vondsten in midden-België, waarvan twee na 1980 en één vondst van voor 1950.

Overige *Synchita*-soorten in Nederland

Van de vier soorten van dit genus die nu uit Nederland bekend zijn is *S. humeralis* de meest voorkomende soort, volgens Vorst (2010) bekend van tien provincies, waarvan acht na 1966. Daarnaast is *S. separanda* bekend van Limburg en van voor 1966 uit Noord-Brabant.

Synchita variegata is een zeer zeldzame soort die alleen bekend was uit Limburg, waar zij voor het laatst in 1961 te Vaals was gevonden (Vorst 2010). Op 24 december 2011 en op 21 oktober 2013 vond Dick Belgers op de Grebbergen te Rhenen zeven exemplaren van *S. variegata* onder schors op de wortels van een oude beuk op een steile helling. De waarnemingen staan vermeld op de website Waarneming.nl. Eerste auteur vond op 30 december 2011 op dezelfde oude beukruïne (figuur 6) 27 exemplaren van *S. variegata*, en de tweede auteur ving daar één exemplaar op 26 mei 2015. Op 11 juli 2012 verzamelde eerste auteur een enkel exemplaar in de Eysen Bosschen bij Eys (Limburg). Tenslotte ving Jan Burgers op 12 mei 2016 een enkel exemplaar bij Vorden (Gelderland) in een raamval; deze vondst werd gemeld op Waarneming.nl. Met deze vondsten is de soort in Nederland hervonden voor Limburg en nieuw gemeld voor de provincies Utrecht en Gelderland. In figuur 7 is de ligging van de vindplaatsen aangegeven.

Synchita variegata wordt geassocieerd met de korsthoutskoolzwam *Kretzschmaria deusta* op oude loofbomen, vooral beuken (*Fagus*) (Lompe 2013). Ook volgens Alexander (2002) is

4. Vindplaatsen van *Synchita undata* in Nederland (10×10-km-hok).
4. Localities of *Synchita undata* in the Netherlands. (10×10 km squares).

5. *Synchita variegata*, Rhenen, Grebbeberg, 30.xii.2011. De lengte van de kever is 3,0 mm. Leg. Th. Heijerman. Foto: Theodoor Heijerman
5. *Synchita variegata*, Rhenen, Grebbeberg, 30.xii.2011. Length of the beetle is 3.0 mm. Leg. Th. Heijerman.

6. Ruïne van beuk op de Grebbeberg bij Rhenen, waarop *Synchita variegata* werd verzameld. Foto: Theodoor Heijerman
6. Dead beech tree stem on the Grebbeberg near Rhenen, from which *Synchita variegata* was collected.

7. Vindplaatsen van *Synchita variegata* in Nederland (10×10-km-hok).
7. Localities of *Synchita variegata* in the Netherlands. (10×10 km squares).

ze geassocieerd met *Kretzschmaria deusta*, (als *Ustulina deusta*) op staande stammen van recent gestorven beuken, maar hij noemt ook haagbeuk (*Carpinus*). Deze korsthoutkoolzwam is algemeen in Nederland en komt voor op verschuilende loofbomen, op stronken en afgestorven takken (Dam & Kuyper 2016). Dajoz (1977) noemt als waardschimmels *Ustulina maxima* en *Hypoxylon deustum* (beide synoniemen van *Kretzschmaria deusta*) en *Daldinia concentrica*, de kogelkorsthoutzwam, een in Nederland algemene saprotrofe zwam op es (Dam & Kuyper 2016).

Discussie

Synchita undata is op meerdere plaatsen in drie provincies vaak in aantal gevonden over een periode van drie jaren. Dit duidt erop dat deze soort zich in ons land heeft gevestigd en zich hier ook voortplant. De toename van het aantal houtgerelateerde soorten kan het gevolg zijn van klimaatverandering. Dit lijkt vooral waarschijnlijk als de betreffende soorten in Europa een zuidelijke verspreiding hebben. Ook wordt een dergelijke uitbreiding wel verklaard door te wijzen op veranderingen in het bosbeheer waarbij tegenwoordig meer dood hout in het bos zou blijven liggen. Maar sinds een aantal jaren is de behoefte aan hout toegenomen, onder meer voor de energievoorziening. Voor bijstook in energiecentrales wordt onder meer zogenaamd resthout gebruikt, dat overblijft na beheer en onderhoud van bossen. Tegelijkertijd is ook nog het areaal aan bos in Nederland aan het afnemen (Van der Knaap & Von Meijenfeldt 2018, verwijzend naar Nabuurs et al. 2016). Het is duidelijk dat de

8. Eerste vindplaats in Nederland van *Synchita undata*, 4 mei 2014. De soort is hier weer verdwenen als gevolg van bomenkap. Foto genomen op 22 februari 2015. Foto: Theodoor Heijerman

8. Locality where *Synchita undata* was first discovered in the Netherlands, on May 4, 2014. The species now has disappeared due to tree felling. Picture taken on February 22, 2015.

gevolgen van het verwijderen van dood hout uit onze bossen en de afname van het totale bosareaal niet gunstig zullen zijn voor kevers en andere insecten die van dood hout afhankelijk zijn.

In het bos bij Wageningen werden na de vondst de schaduw biedende bomen verwijderd als beheersmaatregel (figuur 8). Het doel hiervan was om voor dagvlinders, ringslangen en bijen gunstiger condities te creëren met open zandige plekken en mantel- en zoomvegetaties. Door deze beheersmaatregel droogden de stammetjes echter volledig uit en verdwenen de kevers.

Zo kunnen bepaalde vormen van natuurbeheer die wellicht gunstig zijn voor bepaalde soorten, weer slecht uitpakken voor andere, in dit geval doodhoutbewonende keversoorten.

Dankwoord

We danken Dick Belgers (Wageningen) en Jan Burgers (Hengelo, Gelderland) voor het ter beschikking stellen van hun waarnemingen van *Synchita variegata*.

Literatuur

- Alexander KNA 2002. The invertebrates of living and decaying timber in Britain & Ireland. A provisional annotated checklist English Nature Research Reports, number 467.
- Böhme J 2005. Die Käfer Mitteleuropas, Band K: Katalog (Faunistischer Übersicht). Spektrum Verlag.
- Brakman PJ 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggend gebied. Monographieën van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging 2: 1-219.
- Brown A 2011. Notable Coleoptera found in the Kidderminster area 2008-2011. Worcestershire Record 31: 6-19.
- Colijn E, Heijerman Th, Jansen R, Van Nunen F & Van de Sande C 2015. *Diplocoelus fagi* nieuw voor de fauna van Nederland (Coleoptera: Biphylidae). Nederlandse Faunistische Mededelingen 44: 37-46.
- Dajoz R 1977. Coléoptères: Colydiidae et Anommatidae Paléarctiques. Faune de l'Europe et du Bassin Méditerranéen 8: 1-275.
- Dam N & Kuyper TW 2016. Veldgids paddenstoelen II, beker-, buik-, gaatjes-, kern-, knots-, koraal-, korts-, stekel- en trilzwammen. KNNV Uitgeverij.
- Drumont A, Kerkhof S & Grootaert P 2011-2013. Saproxylic species from Belgium. Beschikbaar op: <http://projects.biodiversity.be/beetles> [geraadpleegd: 15 februari 2018].
- Harrison TD 1993. The status of *Cicones undata* Guerin (Colydiidae) in Britain. The Coleopterist 2: 27-28.
- Köhler F 1997. Anmerkungen zur Käferfauna der Rheinprovinz XI. Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft Rheinischer Koleopterologen 7: 29-51.
- Köhler F 2014. Die klimabedingte Veränderung der Tothholzkäferfauna (Coleoptera) des nördlichen Rheinlandes: Analysen zur Gesamtfauuna und am Beispiel von Wiederholungsuntersuchungen in ausgewählten Naturwaldzellen. Landesbetrieb Wald und Holz NRW.
- Köhler F & Klausnitzer B (ed) 1998. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. Entomologische Nachrichten und Berichte. Beiheft 4.
- Lompe A 2013. Käfer Europas *Synchita* Hellw. Beschikbaar op: www.coleo-net.de/coleo/texte/synchita.htm [geraadpleegd 15 februari 2018].
- Nabuurs GJ, Schelhaas MJ, Oldenburger J, De Jong A, Schrijver R, Woltjer G & Silvis H 2016. Nederlands bosbeheer en bos- en houtsector in de bio-economie; scenario's tot 2030 in een internationaal bio-economie perspectief. Wageningen Environmental Research, Rapport 2747.
- Schuh R 1998. Revision of the *Synchita variegata* species group Coleoptera: Zopheridae, Colydiinae. Annales Zoologici 483-4: 313-324.
- Ślipiński SA & Lawrence JF 1997. Genera of Colydiinae (Coleoptera: Zopheridae) of the Australo-Pacific region. Annales Zoologici 47: 341-440.
- Ślipiński SA & Schuh R 2008. Family Zopheridae Solier, 1834. In: Catalogue of Palaearctic Coleoptera. Volume 5. Tenebrionidea (Löbl I & Smetana A eds): 78-87. Stenstrup, Apollo Books.
- Van der Knaap P & Von Meijenfildt C 2018. Stijgende houtvraag noodzaakt tot integrale aanpak: klimaatbeleid leidt tot hernieuwde aandacht voor hout in het rijksbeleid. Vakblad Natuur, Bos en Landschap 15: 4-6.
- Viñolas A, Muñoz-Batet J & Soler J 2014. Es confirma la presència de *Synchita undata* Guérin-Ménéville, 1844 (Zopheridae) a la península Ibèrica i es donen noves o interessants citacions de coleòpters per a Catalunya (Coleoptera). Orsis 28: 105-120.
- Vogt H 1967. Familie Colydiidae. In: Die Käfer Mitteleuropas, Band 7 (Freude H, Harde KW & Lohse GA eds): 197-216. Goecke & Evers.
- Vorst O 2010. Zopheridae – somberkevers. In: Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera) (Vorst O ed). Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging 11: 139.

Geaccepteerd: 11 maart 2018

Summary

***Synchita undata* new to the fauna of the Netherlands and new records for *Synchita variegata* (Coleoptera: Zopheridae)**

Synchita undata is a saproxylic beetle and is associated with dead wood fungi. The species was collected for the first time in the Netherlands in 2014. Shortly thereafter, it was found on two other locations and the species is currently known from three Dutch provinces. We may therefore conclude that *S. undata* has established itself in the Netherlands. The beetle was already known from neighbouring countries (Belgium, Germany). Our observations confirm that *S. undata* is associated with *Acer*. In this paper we present some information on its recognition, biology and distribution. We also present some recent records of *S. variegata*, a species that was last collected in the Netherlands in 1961, in the province of Limburg. It is tempting to assume that climate change is accountable for the recent expansion of these saproxylic beetle species, but it could also be that this is related to forest management practice: managers recognize more and more the importance of leaving dead wood within the forest. However, there is a growing demand for woody biomass for energy generation and fuelwood generates money, while beetles don't. Also the creation of open and sunny clearings for the benefit of e.g. butterflies can be a threat to mycetophagous and saproxylic species that are shade loving.

Theodoor Heijerman
Tarthorst 597
6708 HV Wageningen
theodoor.heijerman@weevil.demon.nl

Ruud Ph. Jansen
Blankenbergestraat 6
1066 TK Amsterdam

Cor van de Sande
Levantkade 241
1019 MG Amsterdam